

University of
Sistan and Baluchestan

Iran Association of Science Parks
and Innovation Organizations

Identifying The Dimensions and Components of Urban Entrepreneurship Development in The Social Context of Tehran

Abbas Rezvani¹ Reza Jalali² | Massoud Melabi³ Hojjatullah Darvishpour⁴

1. Ph.D. student of Public Policy, Central Tehran Branch-Islamic Azad University, Tehran, Iran. Rezvaniabbas@yahoo.com
2. Assistant Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author), Dr-_rezajalali@yahoo.com
3. Assistant Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. mmtp2006@yahoo.com
4. Assistant Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. darvishpur2018@yahoo.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 26 May 2023

Received in revised form:

12 August 2023

Accepted: 20 August 2023

Published online:

22 September 2023

Keywords:

urban entrepreneurship,
streamlining, foundational
data theory

ABSTRACT

Identifying the dimensions and components of policies and the development process of urban entrepreneurship in the social framework of the city of Tehran was aimed at formulating a comprehensive model of urban entrepreneurship in order to reduce social harms. The research was qualitative and quantitative and data-based theory was used. After selecting 20 urban entrepreneurship experts and entrepreneurship experts with targeted snowball sampling and semi-structured interviews, the data were collected and then analyzed in three stages of open, central and selective coding. In the analysis of the findings, 6 main components along with 50 sub-indices were identified. The results confirm the main category of the process of the urban entrepreneurship development model in the framework of the city of Tehran consisting of social factors, politics and laws, urban economy, good urban governance, urban cultural factors and urban physical factors. Also, in the quantitative part, the data of this research was confirmed with the help of structural equation test. The results of the research increase the information of managers, experts and researchers in the field of dimensions and components of the policy model and the development of urban entrepreneurship in the social context of Tehran.

Cite this article: Rezvani, Abbas; Jalali, Reza; Melabi, Masoud and Darvishpour, Hojjat (1402). Identifying the dimensions and components of urban entrepreneurship policy and development in the social framework of Tehran. *Journal of Innovation Ecosystem*, 3 (2), 107-124. <http://doi.org/10.22111/innoeco.2023.46555.1075>

© The Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

DOI: <http://doi.org/10.22111/innoeco.2023.46555.1075>

شناسایی ابعاد و مؤلفه های توسعه کار آفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران

عباس رضوانی^۱ | رضا جلالی^۲ | مسعود مطلبی^۳ | حجت درویش پور^۴

۱. دانشجوی دکتری سیاست گذاری عمومی واحد تهران مرکزی - دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: Rezvaniabbas@yahoo.com
۲. استادیار گروه علوم سیاسی واحد تهران مرکزی - دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) Dr_rezajalali@yahoo.com
۳. استادیار گروه علوم سیاسی واحد تهران مرکزی - دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: mmtph2006@yahoo.com
۴. استادیار گروه علوم سیاسی واحد تهران مرکزی - دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. darvishpur2018@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۳/۵</p> <p>تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۵/۲۱</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۵/۲۹</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۶/۳۱</p> <p>واژه های کلیدی: کارآفرینی شهری، جریان سازی، نظریه داده بنیاد</p>	<p>شناسایی ابعاد و مؤلفه های سیاست ها و فرایند توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران به منظور تدوین الگوی جامع کارآفرینی شهری در راستای کاهش آسیب های اجتماعی بوده است. پژوهش کیفی و کمی بود و از نظریه یرخاسته از داده استفاده شده است. پس از انتخاب ۲۰ نفر از خبرگان حوزه کارآفرینی شهری و صاحب نظران کارآفرینی با روش نمونه گیری هدفمند گلوله برفی و مصاحبه نیمه ساختاریافته، داده ها گردآوری و سپس در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شده اند. در تجزیه و تحلیل یافته ها ۶ مؤلفه اصلی به همراه ۵۰ زیر شاخص شناسایی شد. نتایج مقوله اصلی فرآیند مدل توسعه کارآفرینی شهری در بستر شهر تهران را متشکل از عوامل اجتماعی، سیاست و قوانین، اقتصاد شهری، حکمروایی خوب شهری، عوامل فرهنگی شهری و عوامل کالبدی شهری را تأیید می کند. همچنین در بخش کمی داده های این پژوهش به کمک آزمون معادلات ساختاری مورد تأیید قرار گرفت. نتایج پژوهش، اطلاعات مدیران، صاحب نظران و محققان را در زمینه ابعاد و مؤلفه های مدل سیاست و توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران افزایش می دهد.</p>

استناد: رضوانی، عباس؛ جلالی، رضا؛ مطلبی، مسعود و درویش پور، حجت (۱۴۰۲). شناسایی ابعاد و مؤلفه های سیاست و توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران؛ یک مطالعه آمیخته. *زیست بوم نوآوری*، ۳ (۲)، ۱۰۷-۱۲۴.

<http://doi.org/10.22111/innoeco.2023.46555.1075>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

مقدمه

با رشد و افزایش جمعیت شهرهای جهان، اقتصاد جهانی نیز روزبه روز به شهرها وابسته تر می شود. از سوی دیگر، روند شهرنشینی در دهه های اخیر موجب شده، ۷۱ شهر بالای پنج میلیون جمعیت در جهان وجود داشته باشد. مناطق شهری توانایی تنوع پذیری طیف وسیعی از تخصص ها را دارند؛ همچنین نیروی اصلی محرکه اقتصاد ملی و تولیدکننده بیش از ۸۰ درصد تولید ناخالص داخلی جهان هستند. در عصر حاضر صد شهر بزرگ جهان توان تولید ۳۵ درصد تولید ناخالص داخلی و ۲۰۰۰ شهر بزرگ جهان تولیدکننده ۷۵ درصد تولید ناخالص داخلی هستند. همچنین تحقیقات نشان می دهند در عصر حاضر، کارآفرینی و توسعه اقتصادی بیش از هر زمان دیگری دارای ارتباط و پیوستگی تنگاتنگ و قوی هستند (ویلیامس^۱ و همکاران، ۲۰۱۸).

توسعه کارآفرینی شهری با زمینه سازی شرایط مساعد اقتصادی همچون اشتغال و خودکفایی مالی شهروندان دارای آثار مثبتی بر اجتماع و فرهنگ شهروندی نیز است و عدم ترویج آن به افزایش مشکلات اقتصادی و آسیب های اجتماعی همچون بیکاری، فقر و بزهکاری منجر می شود که دارای اثرات مخرب اجتماعی و فرهنگی در بین شهروندان است. از این رو نتایج مطالعه ای که از سوی (فدایی و علی بیگی، ۱۳۹۰ و سلیمی تهرانی، ۱۳۹۶) به مقایسه میزان و شدت آسیب های روانی بین مردان جوان شاغل و بیکار شهر تهران پرداخته است، بیانگر رابطه مستقیم بین بیکاری و آسیب های اجتماعی همچون قتل عمد، سرقت و خودکشی است. همچنین (عباسی نژاد، رضانی و صادقی، ۱۳۹۱) در نتایج تحقیقاتشان نشان دادند؛ آثار تخریبی پدیده بیکاری بسیار زیان بارتر از تورم است. شهر تهران به عنوان بزرگترین کلان شهر ایران، دومین کلانشهر بزرگ خاورمیانه پس از قاهره و یکی از پر جمعیتترین کلان شهرهای جهان است. شهر تهران با جمعیتی بیشتر از ۸ میلیون نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) هنوز نتوانسته است در بهبود نرخ اشتغال، به عنوان یکی از شاخص های اندازه گیری کارآفرینی، خوب عمل کند. از این رو، نقاط شهری تهران با وجود نرخ بیکاری ۱۳/۸ درصدی در رتبه پانزدهم نرخ اشتغال قرار دارد در حالی که نقاط روستایی همین استان با نرخ بیکاری ۴/۸ درصدی رتبه ششم نرخ اشتغال را در سطح ملی به خود اختصاص داده است (بابایی هزه خانی و همکاران، ۱۳۹۷). از سوی دیگر، کلان شهر تهران به عنوان پایتخت ایران که دارای اهمیت ملی - منطقه ای است برای رسیدن به رشد و توسعه پایدار، بایستی پیش از پیش به سوی ایجاد زمینه های مناسب کارآفرینی حرکت کند. آمارها بیانگر وجود فرصت های بی شمار کارآفرینی است که نادیده گرفته می شوند. ۴۵ درصد از شرکت های بزرگ کشور در تهران قرار دارند در حالی که این شهر فقط ۱۲ درصد نیروی کار کشور را در خود جای داده است، که از این میان ۲۱ درصد متخصصان، ۲۳ درصد تکنسین ها، ۱۷ درصد فروشندگان و کارکنان خدماتی را شامل می شود و بقیه افراد در حوزه های اداری و کارمندی و نهادهای بوروکراتیک مشغول به کار بوده که فاقد روحیه کارآفرینی هستند (بابایی هزه جان و همکاران، ۱۳۹۷).

همان گونه اشاره شد؛ با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی که امروزه کشور ما بویژه کلان شهر تهران با آن مواجه شده، ضروری است راهکارهای جدید جهت رفع معضل بیکاری به ویژه در قشر جوان جامعه اندیشه شود. این امر میسر نمی گردد مگر در سایه خلاقیت و نوآوری و توجه به مقوله کارآفرینی. زیرا کارآفرینی موتور محرک توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال می باشد. از این رو، در این مقاله سعی بر آن شده تا با شناسایی عوامل و شاخص های مؤثر

^۱ Williams

بر سیاست‌ها و فرایند توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران بپردازد و با شناسایی این عوامل بستر و زمینه‌های ظهور و توسعه هدفمند کارآفرینی شهری را فراهم کند.

کارآفرینی به‌عنوان پدیده‌ای نوظهور، به‌تازگی در محافل علمی ایران مطرح شده است. احیای تحقیقات و عملیات کارآفرینی در دنیا به دهه ۱۹۸۰ میلادی بازمی‌گردد؛ که آن را «انقلاب کارآفرینانه» نام‌گذاری کرده‌اند. جان تامپسون معتقد است؛ رفتار کارآفرینانه نیازی فراگیر و ضروری برای تمامی سازمان‌ها (دولتی، خصوصی، داوطلبانه و غیره) با هر اندازه (بزرگ، متوسط و کوچک) است (تامپسون، ۱۹۹۹). واژه کارآفرینی از کلمه فرانسوی "Entrepreneurs" به معنای «متعهد شدن» نشأت گرفته است. کارآفرینی اولین بار مورد توجه اقتصاددانان قرار گرفت و تمامی مکاتب اقتصادی از قرن ۱۶ میلادی تا کنون به نحوی کارآفرینی را در نظریه‌های اقتصادی خویش تشریح نموده‌اند. کارآفرینی از مباحثی است که در تمامی ابعاد توسعه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی از حدود ۲۰ سال پیش عملاً در دنیای تجارت و کسب و کار مطرح شده است. ژوزف شومپیتر (۱۹۳۴) فرآیند کارآفرینی را «تخریب خلاق» می‌نامد، به عبارت دیگر ویژگی تعیین‌کننده در کارآفرینی همانا انجام کارهای جدید و یا لیدار روشهای نوین در امور جاری است. روش نوین همان «تخریب خلاق» می‌باشد. از نظر وی نوآوری در هر یک از زمینه‌های ذیل کارآفرینی محسوب می‌شود: ارائه کالای جدید؛ ارائه روش جدید در فرآیند تولید؛ گشایش بازاری جدید؛ یافتن منابع جدید؛ ایجاد هر گونه تشکیلات جدید در صنعت. تئوری‌های جامعه‌شناسی کارآفرینی به بررسی این موضوع می‌پردازند که چگونه محیط بر کارآفرینی تاثیر گذار است (لوئیس، ۲۰۰۳). طبق نظر جفری تیمونز آنچه در محیط مطلوب کارآفرینانه مورد نیاز است، محیطی می‌باشد که ویژگیهای اجتماعی سیاسی و آموزشی را با هم ترکیب نماید. همچنین ایشان بر این باورند که فرهنگ در توسعه کارآفرینی از جایگاه والایی برخوردار است، زیرا فرهنگ تعیین‌کننده نگرش‌های افراد در جهت آغاز فعالیت‌های کارآفرینی است (لوئیس، ۲۰۰۳).

از سوی دیگر، برای ایجاد یک فعالیت موفق ضروری است تا محیط کارآفرینانه در صنعت خویش را شناسایی کنیم. انبوهی از مسیرهای کارآفرینانه وجود دارد تعدادی از محققان مسیره‌های زیر را شناسایی کرده‌اند: ۱- توسعه کسب‌وکارهای خانگی، ۲- حرکت در جهت ارائه خدمات اطلاعاتی، ۳- افزایش برون‌سپاری، ۴- ایجاد اتحادهای استراتژیک جدید، ۵- حرکت به سوی جهانی شدن، ۶- عدم استخدام‌های جدید در راستای توسعه کارآفرینی، ۷- بازسازی کسب‌وکارهای آغاز شده، ۸- افزایش کسب‌وکارهای با مالکیت زنان و اقلیت‌ها، ۹- توسعه کسب‌وکارهای با اهداف غیرانتفاعی و توسعه کارآفرینی شهری و اجتماعی.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

ارسطو منطق زیر بنایی ساخت و اداره شهرها را تأمین امنیت و خوشبختی ساکنانش دانسته است. افلاطون نیز شهر را مکانی می‌داند که انسانها برای نیل به عاقبتی شرافتمندانه به طور مشترک در آن زندگی می‌کنند. این در حالی است که تحقیقات در عصر حاضر نیز نشان می‌دهند، تجدید و احیای جوامع شهری بدون توسعه کسب و کارها امکان پذیر نیست و کارآفرینی و توسعه اقتصادی بیش از هر زمان دیگری دارای ارتباط و پیوستگی تنگاتنگ و قوی هستند (بابایی هزه و همکاران، ۱۳۹۸ و شهامت نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). بنابراین امروزه کارآفرینی با موضوعاتی نظیر ایده‌ها، محصولات و خدمات جدید با ترکیب منابع جدید، که به ایجاد کسب و کار نوآورانه، سودآوری، ارضای نیازهای

مشتری و اشتغال‌زایی منجر می‌شود، مرتبط است و کارآفرین به فردی نوآور و توسعه دهنده اطلاق می‌شود که فرصت‌های موجود در بازار را کشف و از آنها بهره‌برداری می‌نماید (پورداریانی، ۱۳۹۱). در این میان، کارآفرینی شهری به آن دسته از فعالیت‌های کارآفرینانه اطلاق می‌شود که در حوزه جغرافیایی شهر انجام شده و در راستای بهبود سطح زندگی، تامین خدمات مورد نیاز، درآمدزایی، ایجاد اشتغال و غیره برای یک یا تعدادی از شهروندان انجام می‌گیرد. از جمله مصادیق کارآفرینی شهری می‌توان به کارآفرینی در کسب و کارهای خانگی و کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و برخی از انواع کارآفرینی اجتماعی در محدوده شهرها، اشاره کرد (بلبایی هزه‌جان، پیرانژاد، خداپناه و صادقی، ۱۳۹۷). کارآفرینی شهری: شاخه‌ای از کارآفرینی است که در بستر شهری صورت می‌گیرد. اهداف کارآفرینی شهری: حل معضلات شهری و توسعه شهری را هدف خود می‌داند. حل معضلات نظیر بهداشت و درمان، حمل و نقل عمومی شهری، توزیع مناسب اقلام مصرفی در سطح شهر و ... از اهداف این نوع کارآفرینی است. همچنین توسعه فرهنگی، توریستی و ورزشی شهر و حل مشکلاتی که در جنب آن پیش می‌آید. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، کارآفرینی شهری به‌عنوان مقوله‌ای متفاوت از دیگر اشکال کارآفرینی، به‌طور نسبی در ارتقای ارزش‌های اجتماعی و توسعه در مقابل کسب ارزش اقتصادی ارجحیت بیشتری را کسب می‌کند. کنعانی و همکاران معتقدند؛ کارآفرینی شهری به‌عنوان یک رویکرد اساسی برای توسعه مشارکت بخش خصوصی، تعاونیها و نهادهای مردمی، به ویژه سازمانهای غیردولتی، به شمار رفته و پایه‌ای برای تقویت بخش خصوصی و تامین زیرساخت‌های لازم برای این بخش محسوب می‌شود. با استفاده از کارآفرینی شهری، می‌توان بسیاری از اموری را که اکنون به دست شهرداریها و نهادهای متولی امور شهری انجام می‌شود، به شهروندان و بخش خصوصی سپرد. این امر علاوه بر کاهش بار کاری شهرداریها و ایجاد فرصتهای بیشتر در امر خدمت‌رسانی به مردم، فرصت‌های شغلی نوینی نیز در سطح جامعه پدید می‌آورد و موجب مشارکت جدی بخشی از شهروندان در کار آفرینی و توسعه اقتصاد شهری می‌شود (کنعانی، جوانمردی و اسدزمانه، ۱۳۸۵). ترسیم شهر کارآفرین سه عامل اصلی را دربرمی‌گیرد؛ اول آنکه به نقش سیاست‌های دولت محلی در توسعه اقتصادی توجه شده است؛ به گونه‌ای که فهم تفاوت‌های فضایی و جغرافیایی در هنگام تدوین سیاست‌های توسعه کارآفرینی شهری به احتمال زیاد تأثیر قابل توجهی در خلق کسب و کارهای جدید و تقویت کسب و کارهای موجود شهری ایفا می‌کند. دوم آنکه؛ آنچه بر ورود بازیگران خصوصی و راههای جدید در سازماندهی اداره عمومی تأکید شده است. متمایل به توسعه شهر کارآفرین دارد. و سوم آنکه؛ سیاستگذاران نیز در مقیاس محلی و ایالتی، کارآفرینی را کلید ساخت و حفظ رشد اقتصادی دانسته و به مرور زمان اقتصاد محلی، منطقیهای و ایالتی بر کارآفرینی متمرکز شده است (دیویس و دینگل، ۲۰۱۹). هرچند یکی از مهم‌ترین برنامه‌ها و مباحثی که همواره از سوی دولت‌ها مطرح شده است، تلاشی برای ایجاد میلیون‌ها فرصت شغلی جدید و مهار نرخ بیکاری بوده است و عملکرد دولت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در این بخش بر کسی پوشیده نیست؛ اما آن‌گونه که طرح‌های دولت بر روی کاغذ مشکل بیکاری جوان را در کشور حل کرده است، در عمل محقق نشده و کشورمان همچنان با بیکاری گسترده مواجه است. در این گذار با توجه به تأکیدات صورت گرفته در سند برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ ه.ش و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی کشور، بخش کارآفرینی شهری جایگاه ویژه‌ای یافته است که در خود قابلیت ایجاد مشاغل جدید را

دارا است، ولی مسئله این است که صرف تأکید بر روی کارآفرینی شهری شغل ایجاد نمی‌شود و بایستی سیاست‌ها و راهکارهایی به منظور تشویق افراد برای سرمایه‌گذاری و مشارکت در نظر گرفته شود تا توسعه و اشتغال‌زایی کارآفرینی در چارچوب برنامه‌های توسعه ملی قرار گیرد (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۲). بنابراین مسئله اصلی نبود چشم‌انداز روشنی از برنامه اقدامات در زمینه اشتغال‌زایی در کارآفرینی شهری و اجتماعی نیست. در حال حاضر کلان شهر تهران از یک‌طرف از زمینه‌های توانایی بخش برای تغییر مؤلفه‌های نامطلوب خود برخوردار است و از طرف دیگر با تراکم آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران روبرو است. مهم‌ترین هدف کارآفرینی شهری و اجتماعی پرداختن به یک انگیزه اجتماعی است (مانند بهبود انسجام اجتماعی، مبارزه با فقر، دفاع از حقوق بشر یا ارتقای خدمات بهداشتی و درمانی). فعالیت‌های کارآفرینانه شهری به اقداماتی گفته می‌شود که ضمن برخورداری از ویژگی‌های عمومی کارآفرینی یعنی داشتن ماهیت نوآورانه، خلاقانه و کسب‌وکارانه، جهت‌گیری اصلی آن‌ها بجای سود فردی با گروهی به‌سوی اهداف اجتماعی نظیر هم‌آوایی و همبستگی جمعی، مقابله با محرومیت، یاس و درماندگی است (مقیمی، ۱۳۸۳). لذا با توجه به آنچه اشاره شد می‌توان نتیجه گرفت که توجه به توسعه کارآفرینی شهری و طرح‌های کارآفرینی در منطقه شهری شهر تهران می‌تواند تا حدودی در کاهش آسیب‌های اجتماعی منطقه و به تبع آن جامعه شهری تهران کمک نماید. به رغم اهمیت فوق‌العاده مسائل مطرح شده باید گفت تا کنون پژوهشی هم وزن اهمیت موضوع پژوهش حاضر انجام نشده و این خلاء تحقیقاتی، حوزه عملیاتی را نیز تحت تأثیر قرار داده و باعث عدم اجرای برنامه‌های هدفمند شده است. از سوی دیگر، تاکنون تحقیق برجسته‌ای در راستای تحقق حکمرانی کارآفرینانه شهری در بستر شهر تهران انجام نشده است. با توجه به مطالب گفته شده، هدف اصلی از این تحقیق، تبیین سیاست و فرایند توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران و نقش آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی است. از همین رو، محقق با روش کیفی و کمی سیاست‌ها توسعه فرایند کارآفرینانه شهری در بستر اجتماعی شهر تهران را شناسایی و معرفی می‌کند تا سیاست‌های مدیریت شهری در این راستا اخذ شده و توسعه پایدار شهری را با ترویج خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی شهری در کاهش آسیب‌های اجتماعی هموار کند. با توجه به آنچه اشاره شد می‌توان گفت: توجه به محیط و پتانسیل‌های محیطی از عوامل تأثیرگذار بر کارآفرینی به شمار می‌آید؛ در این پژوهش که با تبیین سیاست‌ها و فرایند توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران و نقش آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی انجام شد، با توجه به ظرفیت‌های مناسب این منطقه بویژه در زمینه خیرین و بازاریان و کسبه می‌توان با ایجاد بسترهای لازم به بهترین شکل ممکن از این پتانسیل بالقوه برای ایجاد و توسعه طرح‌های کارآفرینی شهری بهره برد و از آن‌ها در راستای برون‌رفت از آسیب‌های اجتماعی گریبان‌گیر کلانشهر تهران نیز به بهترین شکل ممکن استفاده کرد. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، تحقیق حاضر به شناسایی و تبیین سیاست‌ها و فرایند توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران، پرداخته است.

براساس تحقیقات قبلی، تأثیر سیاست‌های کارآفرینانه در سطح محلی بالاتر از سطح ملی است

در انجام تحقیقات کارآفرینی نباید فقط به آمار و ارقام اکتفا کرد، زیرا این پدیده همانگونه که یک پدیده اقتصادی است به همان میزان نیز یک پدیده اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شود و از آنان متأثر است (شین، ۴، ۲۰۰۹). بر اساس عقیده بوسما و استینبرگ^۵ (۲۰۱۴) مؤسسات و نهادهای فعال در حوزه کارآفرینی در ابتدا تأکید کمی بر عامل

⁴ Shane

⁵ Bosma and Sternberg

محیطی داشتند و بیشتر ویژگی‌های فردی را مورد تأکید قرار می‌دادند، اما در سال‌های اخیر بر عوامل محیطی و اجتماعی تأکید بیشتری شد؛ به گونه‌ای که در آخرین مدل ارائه شده توسط دیده بان جهانی، محیط‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی اولین اثر را بر چرخه کارآفرینی می‌گذارد. کارآفرینی در سال‌های اخیر محققان به این باور رسیده‌اند که فعالیت‌های کارآفرینانه به صورت اتفاقی در فضا و بین اماکن توزیع نشده‌اند و کارآفرینی و نوآوری از لحاظ جغرافیایی متمرکز شده‌اند. گلیسر^۶ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیقات، کارآفرینی شهری یا تعبیری کارآفرینی تلقی می‌شود و یا به کسب و کارهای کوچک ارجاع داده می‌شوند که در مناطق دارای رکود اقتصادی، عملیاتی شده یا به ارائه خدمات می‌پردازند.

جونز^۷ (۲۰۰۷) تامپسون بیان می‌کند که کارآفرینی شهری از تعریف واحد و خاصی برخوردار نیست، اما گاهی اوقات به معنای اقلیت و برخی زمانها به معنای کسبوکارهای کوچک و یا ارائه‌دهنده خدمات در نواحی دارای رکود اقتصادی به کار برده می‌شود. تامپسون (۲۰۱۲) بیان می‌کند که به غیر از از تعاریف ارائه شده؛ محیط شهری به عنوان پیچیده ترین محیط در جهان کنونی، شامل عوامل مختلفی است که بر شخصیت افراد در دستیابی به موفقیتها یا شکستها تأثیر می‌گذارد. جامعه‌شناسان معتقدند کارآفرینان بر اطلاعات و خدمات حاصل از ارتباطاتشان تکیه می‌کنند و در مورد کارآفرینان مهاجر می‌توان گفت هرچند آنان سرمایه اجتماعی خود را در کشور مقصد از دست می‌دهند، اما تجارب فرامرزی آنان، امکان کارآفرینی را توسط آن افراد افزایش می‌دهد (وهبا و زنوس^۸، ۲۰۱۲). براساس یافته‌های محققان در شهر لیدز، سرمایه اجتماعی رابطه‌ای قوی با الگوی کارآفرینی در مناطق محروم دارد. شکل‌های سرمایه اجتماعی، متفاوت از محله‌های ثروتمندتر است که با ترویج تضمین سرمایه اجتماعی به عنوان تسهیل‌گر کلیدی کارآفرینی عمل می‌کنند. البته ممکن است در مراحل اولیه توسعه سرمایه؛ عاملی کمکی باشد اما با گذشت زمان به عاملی محدودکننده تبدیل شود. همچنین فقدان سرمایه اجتماعی متناظر با موفقیت کارآفرینی در این مناطق یافت می‌شود. از منظر سیاستگذاری، توصیه می‌شود سیاستگذاران و مسئولان کارآفرینی در محله‌های محروم شهری تلاش کنند تا ابتکارات را برای توسعه سرمایه اجتماعی اعم از کسبوکارهای محلی، ساکنان و سازمان‌های دولتی محلی افزایش دهند (ویلیامس و همکاران، ۲۰۱۸).

بر اساس هدف تحقیق، سوال‌های پژوهش به صورت زیر می‌باشد.

- ۱- ابعاد و مؤلفه‌های سیاست توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران، در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی شهر تهران کدامند؟
- ۲- رابطه بین ابعاد و مؤلفه‌های سیاست توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران، در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی شهر تهران چگونه است؟
- ۳- آیا مدل ابعاد و مؤلفه‌های سیاست توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران، در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی شهر تهران از برازش مناسب برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش جزء طرح‌های کیفی و کمی (آمیخته) از نوع مطالعه موردی^۹ بوده و مشارکت‌کنندگان در این

^۶ Glaeser

^۷ Jones

^۸ Wahba and Zenou

^۹ -Case study

پژوهش کارآفرینان موفق در قلمرو توسعه کارآفرینی شهری در بستر شهر تهران، متخصصان و صاحب نظران توسعه کارآفرینی بوده بدین صورت که ۱۲ مصاحبه با افراد شایسته کارآفرین شهری و ۸ مصاحبه با متخصصان حوزه کارآفرینی و آموزش انجام شد. انتخاب مشارکت کنندگان با استفاده از رویکرد هدفمند و با استفاده از روش گلوله برفی و استفاده از اشباع نظری داده‌ها ۱۰ برای تعیین تعداد مشارکت کنندگان انجام شد. در واقع انتخاب متخصصان و استادان بر اساس میزان تجارب آنها در زمینه موضوع پژوهش که به نوعی با موضوع پژوهش آشنا بوده و در این زمینه تجارب ارزشمندی داشتند صورت گرفت. در این پژوهش، داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته جمع آوری شد تا کارآفرینان و متخصصان درگیر در پژوهش بتوانند، تجربیات ذهنی خود را ارائه دهند. برای انتخاب مشارکت کنندگان از رویکرد هدفمند، تکنیک گلوله برفی ۱۱ و روش ملاکی با در نظر گرفتن اشباع نظری داده‌ها ۱۲ استفاده شد. بدین صورت که در ابتدا با یکی از کارآفرینان شهری موفق در امر کارآفرینی شهری شهر تهران مصاحبه شد و از وی خواسته شد تا سایر همکاران خود را معرفی نمایند. ملاک انتخاب، تمایل به شرکت در پژوهش و داشتن تخصص و تجربه بود. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختمند ۱۳ بود که پس از طراحی سئوالات مصاحبه، فرایند مصاحبه انجام گردید.

ملاحظات اخلاقی، با ارائه توضیحات لازم در مورد اهمیت و هدف‌های پژوهش، عدم اجبار در پاسخ، عدم دریافت مشخصات آنان، محرمانگی و عدم افشای نظرات، اطمینان از حذف فایل‌های صوتی پس از یادداشت، استفاده از نتایج نظرات صرفاً جهت ارتقاء و بهبود کیفیت آموزش و اطلاع نتایج پژوهش به متخصصان رعایت گردید. برای اطمینان از صحت تفسیر و برداشت پژوهش‌گران از اظهارات هر شرکت‌کننده، در صورت نیاز، با ایشان تماس گرفته و صحت تفسیرها با نظر وی بررسی و در صورت نیاز تغییرات لازم انجام شد. در نهایت پس از ۲۰ مصاحبه، اطلاعات اشباع گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون ۱۴ صورت پذیرفت. مضامین شناسایی شده مجدداً در جلسه بحث گروهی متمرکز ۱۵ و مورد بررسی قرار گرفتند تا در نهایت روی مقولات استخراج شده توافق ۱۶ حاصل گردید. با استفاده از روش تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضامین بعد از احصای مضامین پایه ۱۷، سازمان دهنده ۱۸ و فراگیر ۱۹ مربوط به چارچوب الگوی توسعه کارآفرینی شهری در بستر شهر تهران، چارچوب اولیه تدوین شد. در واقع بعد از انجام مصاحبه‌ها کدهای پایه استخراج گردید. برای این کار ابتدا مصاحبه‌ها برای پردازش آسان‌تر مکتوب شد. بعد از جمع‌آوری مصاحبه‌ها، گام بعدی در مرحله تحلیل، آشنایی با کدهای پایه و سازمان‌دهنده و فراگیر است. در این پژوهش جهت تحلیل مضمون که فرایند گام به گام و جامعی جهت تحلیل مضمون عرضه کرده‌اند، استفاده شده است. برای این منظور ابتدا کدهای اولیه استخراج گردید و از ترکیب و تلفیق این کدها مضامین پایه حاصل شد.

10-Theoretical Saturation of data

11 snowball sampling

12 theoretical saturation

13 semi structural interview questionnaire

14 thematic analysis

15 focus group discussion

16 consensus

17- Basic

18- Organizing

19- Global

سپس مضامین پایه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و بر اساس اصل تشابه و تفاوت دسته‌بندی شدند و مضامین سازمان‌دهنده به دست آمد و همه این مضامین سازمان‌دهنده نیز زیر مجموعه مضمونی کلی‌تر به نام مضمون فراگیر قرار گرفتند. داده‌های به دست آمده با استفاده از تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضامین مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. با بکارگیری نرم افزار Nvivo نسخه ۱۰ که نرم افزاری برای تحلیل داده‌های کیفی است، نرم افزار Nvivo ابزارهای قدرتمندی را جهت تحلیل داده‌ها و بررسی روابط میان مضامین در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد.

اعتبار داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های تأییدپذیری ۲۰ از طریق خودبازبینی پژوهش‌گران و اعتمادپذیری ۲۱ با هدایت دقیق جریان جمع‌آوری اطلاعات و هم‌سوسازی پژوهش‌گران ۲۲ تعیین شد. علاوه بر پژوهش‌گران، متن پرسشنامه مصاحبه در اختیار متخصص دیگری قرار داده شد. پس از استخراج دوباره مقولات فرعی از پاسخ‌های ارائه شده و مقایسه با مقولات استخراج‌شده توسط پژوهش‌گران، هم‌سویی نگرش پژوهش‌گران و متخصص موضوعی ایجاد شد. در بخش کمی تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از خروجی نرم افزار Smart Pls، برازش ساختاری و برازش کلی مدل انجام شد.

یافته‌های پژوهش

برای پاسخ به سؤال‌های پژوهش: ابتدا پیشینه نظری و تجربی تحقیقات انجام شده در خارج و داخل کشور مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و از این طریق برخی از مؤلفه‌های سیاست توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران شناسایی شدند. پس از بررسی همه جانبه مبانی نظری و تجربی، از روش مصاحبه نیمه ساختار یافته برای گردآوری داده‌های بخش کیفی تحقیق استفاده گردید. برای این منظور پس از شناسایی صاحب‌نظران و آگاهی دهندگان کلیدی کارآفرینی شهری، گردآوری و تحلیل داده‌های کیفی انجام شد. در نتیجه ابعاد و مؤلفه‌های کارآفرینی شهری در شش بعد کلی با عنوان‌های عوامل اجتماعی، سیاست و قوانین، اقتصاد شهری، حکمروایی خوب شهری، عوامل فرهنگی شهری و عوامل کالبدی شهری از درون این متون مصاحبه‌ها استخراج شدند. یافته‌ها نشان دادند، در ۱۳ سند بر عوامل اجتماعی شهری، در ۴ سند بر سیاست و قوانین، در ۱۴ سند بر اقتصاد شهری، در ۷ سند بر حکمروایی خوب شهری، ۸ سند بر عوامل فرهنگی شهری و ۶ سند بر کالبدی شهری تأکید شده بود. تحلیل داده‌ها با روش کدگذاری و رسم شبکه مضامین انجام گردیده و برای تحلیل داده‌ها سه گام اصلی شامل: کدگذاری اولیه (استخراج شواهد)، کدگذاری ثانویه (شناسایی مضامین فرعی)، شناسایی مضامین اصلی (تلفیق و پیوند بین مضامین فرعی) برداشته شده است: بنابراین با توجه به تحلیل‌های انجام شده و نتایج کدگذاری محتوای مصاحبه‌ها در مجموع ۶ کد محوری؛ ۵۲ مضمون فراگیر به عنوان عناصر اصلی سیاست توسعه فرایند کارآفرینی شهری در بستر شهر تهران شناسایی گردید (جدول ۱). با توجه به نتایج بخش کیفی، رابطه متغیرهای بررسی‌شده در هر یک از سؤال‌های پژوهش بر اساس ساختاری علی با تکنیک حداقل مربعات جزئی PLS آزمون شده است. مدل کلی پژوهش در شکل ۱ نمایش داده شده است. در این مدل که خروجی نرم افزار Smart PLS است، خلاصه نتایج مربوط به بار عاملی استاندارد متغیرها ارائه شده است. همچنین آماره t و مقدار بوت استرپینگ برای سنجش

²⁰ credibility

²¹ dependability

²² investigator triangulation

معناداری روابط نیز در شکل ۱ آمده است. در این بخش از تحقیق جهت بررسی سطح معنی داری مؤلفه‌های کارآفرینی شهری بر کاهش آسیب‌های شهر تهران از دو مدل سازنده و انعکاسی (برگشتی) در محیط نرم‌افزار smart pls استفاده شده است.

جدول ۱، ابعاد و مولفه‌های کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران

ابعاد	شاخص‌ها	ابعاد	شاخص‌ها	ابعاد
اجتماعی شهری	توسعه کیفی سیستم آموزشی	اقتصادی	توسعه آموزش‌های ضمن خدمت	برگزاری دوره‌های توانمندسازی شهروندان
	برگزاری دوره‌های توانمندسازی شهروندان		کاربردی و عملی‌سازی سیستم آموزشی	
	توسعه آموزش‌های ضمن خدمت		ایجاد فضاهای خلاقانه آموزش	
	کاربردی و عملی‌سازی سیستم آموزشی		بازدید دانش‌آموزان از کسب و کار	
	ایجاد فضاهای خلاقانه آموزش		افزایش فعالیت‌های گروهی	
	بازدید دانش‌آموزان از کسب و کار		توسعه شبکه‌های اجتماعی مجازی	
سیاسی	افزایش فعالیت‌های گروهی	حکمرانی	افزایش ارتباطی مردم با کارآفرینان	توسعه شبکه‌های اجتماعی مجازی
	توسعه شبکه‌های اجتماعی مجازی		افزایش امنیت عمومی	
	افزایش ارتباطی مردم با کارآفرینان		افزایش نظارت عمومی در جامعه	
	افزایش امنیت عمومی		توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر	
	افزایش نظارت عمومی در جامعه		کاهش وابستگی فرزندان به خانواده	
	توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر		کاهش روحیه قناعت‌پیشگی	
اقتصادی	کاهش وابستگی فرزندان به خانواده	فرهنگی	تسریع و تسهیل فرایند اعطای مجوز کسب و کار	تقویت باورها و ارزش‌ها و اعتقادات مذهبی
	تسریع و تسهیل فرایند اعطای مجوز کسب و کار		تکریم و تشویق و قدردانی از کارآفرینان	
	تکریم و تشویق و قدردانی از کارآفرینان		اختصاص فضا و مکان به کارآفرینان	
	اختصاص فضا و مکان به کارآفرینان		برقراری بیمه به کارآفرینان	
	برقراری بیمه به کارآفرینان		حمایت از صنایع خلاق	
	حمایت از صنایع خلاق		توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان	
کالبدی	توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان	کالبدی	بهره‌وری واحد‌های تولیدی و خدماتی	توسعه زیرساخت‌های کالبدی شهری
	بهره‌وری واحد‌های تولیدی و خدماتی		تقویت نقش و برند شهری	
	تقویت نقش و برند شهری		افزایش رقابت بین شهری	
	افزایش رقابت بین شهری		ایجاد و توسعه بازارهای محلی	
	ایجاد و توسعه بازارهای محلی		افزایش ثبات اقتصادی بازار	
	افزایش ثبات اقتصادی بازار		حذف واردات بی‌رویه کالاهای خارجی	

لازم به توضیح است که در مدل انعکاسی متغییر پنهان بر متغییرهای آشکار تاثیر می‌گذارد و جهت فلش‌ها از متغییرهای پنهان به طرف متغییر آشکار است، در حالی که در مدل سازنده متغییرهای آشکار بر متغییر پنهان اثرگذار هستند و جهت فلش از متغییر آشکار به طرف متغییر پنهان کشیده شده‌اند.

در بررسی روایی و پایایی مدل‌های سازنده و انعکاسی لازم به توضیح است که در مدل‌های انعکاسی بارهای عاملی، سطح معنی داری، روایی ترکیبی جهت ارزیابی مهم هستند، در حالی در مدل سازنده به این موارد توجه نمی‌شود و کم اهمیت می‌باشند، در حالی به سطح معنی داری در مدل سازنده توجه زیادتری می‌شود.

روایی و پایایی مدل انعکاسی تحقیق

در روش معادلات ساختاری قبل از تحلیل تاثیرگذاری شاخص‌ها، اعتبار سازه‌ها و پایایی و روایی بررسی می‌شود، که شامل اعتبار هر یک از گویه‌ها، پایایی (ترکیبی)، آلفای کرونباخ است. در مورد اعتبار هر یک از گویه، مقدار بار عاملی باید بیشتر از ۰.۴۰ باشد تا تایید کننده قابل قبول بودن پایایی گویه‌ها باشد (شیخ‌الاسلام و قاسمی درآباد، ۱۳۹۷). همانطوری که در جدول زیر مشاهده می‌گردد تمام بارهای عاملی پژوهش دارای بارعاملی بالاتر از ۰.۴ بوده و بالاتر از حداقل قابل قبول است و این بدان معنی است که نشانگرهای مدل برای اندازه‌گیری خود به طور مناسب انتخاب شده‌اند و مورد تایید هستند.

جدول ۲. ضریب پایای ترکیبی و روایی همگرا

کاهش آسیب	شناسه	آلفای کرونباخ	پایای ترکیبی	مقدار واریانس AVE
اقتصادی	Asib_eg	0.86	0.90	0.71
اجتماعی	Asib_ej	0.92	0.93	0.72
فرهنگی	Asib_fa	0.86	0.91	0.71
کالبدی	Asib_kal	0.94	0.95	0.76

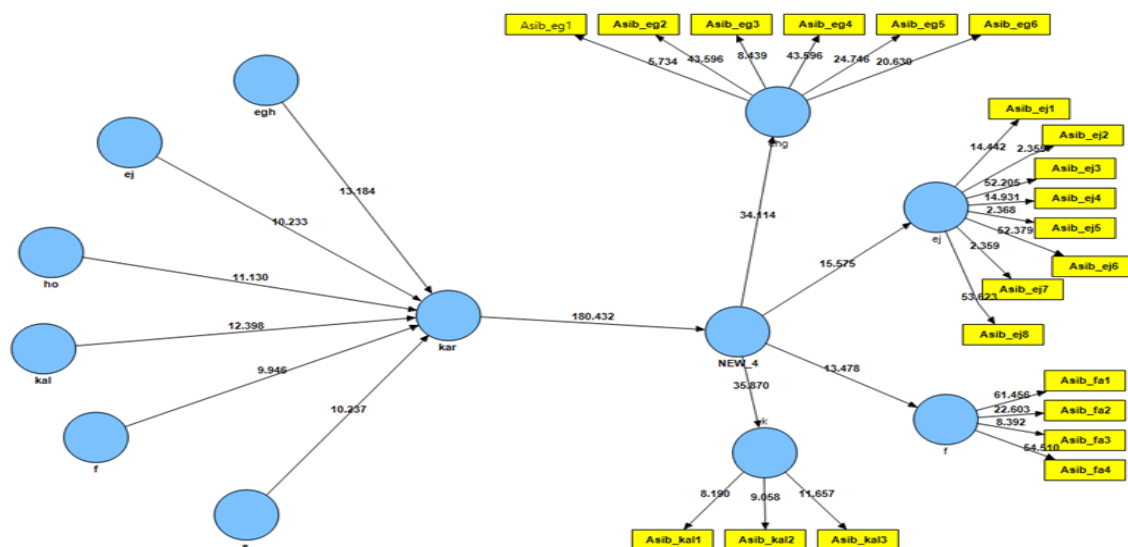
همچنین برای بررسی پایایی ترکیب از شاخص پایایی ترکیب استفاده می‌شود که مقدار قابل قبول برای آن ۰.۷ و بیشتر می‌باشد، که بدان معنی است که بین پاسخ‌دهندگان مختلف مورد مطالعه، برداشت یکسانی از سوالات وجود داشته است، که در پژوهش حاضر همه مقدار بیشتر از مقدار تعیین شده بوده‌اند. همچنین متوسط شاخص واریانس استخراج شده (AVE) به منزله شاخص روایی همگرا ارائه گردیده است. درویش زاده، ۱۳۸۸، مقادیر ۰.۵ و بیشتر را توصیه کرده است، که تمامی مقادیر در این پژوهش بالاتر از ۰.۵ گزارش شده‌اند که بدین معنی بوده است که هر نشانگر فقط سازه‌ی خود را اندازه‌گیری می‌کند و ترکیب آنها به گونه‌ای است که تمام سازه‌ها به خوبی از یکدیگر تفکیک شده‌اند. در جدول زیر روایی و پایایی بیان شده‌اند که همگی بر مناسب بودن مقدار مناسب برای پژوهش دلالت کرده‌اند.

جدول ۳. شناسه و متغیرهای استفاده شده در محیط smart pls

کارآفرینی شهری		کاهش آسیب شهری		
مولفه	شناسه	کاهش آسیب	شناسه	شاخص
اقتصادی	Egh	اقتصادی	Asib_eg	Asib_eg1 (بدمسکنی)، Asib_eg2 (شاغل کاذب)، Asib_eg3 (تکدی)، Asib_eg4 (بیکاری)، Asib_eg5 (مهاجرت)، Asib_eg6 (فقر)
اجتماعی	Ej	اجتماعی	Asib_ej	Asib_ej 1 (کودکان خیابانی)، Asib_ej 2 (سرقت)، Asib_ej 3 (حاشیه نشینی)، Asib_ej 4 (وندالیسم)، Asib_ej 5 (قتل)، Asib_ej 6

Asib_ej (خشونت)، Asib_ej 7 (مزاحمت)، 8 Asib_ej (اعتباد)				
Asib_fa1 (قومیت گرایی)، Asib_fa2 (بدحجابی)، Asib_fa3 (مدگرایی)، Asib_fa 4 (تعارض فرهنگی)	Asib_fa	فرهنگی	Ho	حکروایی
Asib_kal1 (ترافیک)، Asib_kal2 (آلودگی)، Asib_kal3 (زیست محیطی)	Asib_kal	کالبدی	Kal	کالبدی
			F	فرهنگی
			S	سیاسی

در نرم‌افزار SMART-PLS ارزش t بیانگر معنی دار بودن اثر متغیرها بر هم است، به طوری که اگر مقدار t بیشتر از ۱.۹۶ باشد در سطح ۰.۰۵ درصد معنی‌دار می‌باشد و اگر بیشتر از ۲.۵۸ باشد در سطح ۰.۰۱ درصد معنادار است و دارای اثرگذاری مثبت و اگر بین ۱.۹۶+ تا ۱.۹۶- باشد، اثر معنی‌داری وجود ندارد و اگر کوچکتر از ۱.۹۶- باشد، بیانگر معنی‌داری بودن منفی است. مقادیر T محاسبه شده برای مولفه‌های تحقیق مقدار بسیار بزرگ را نشان می‌دهند که نشانگر معنی‌داری در سطح 0.01 می‌باشد. در مدل سازنده اجرا شده ۶ مؤلفه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی، سیاسی و حکروایی بر کارآفرینی اثرگذاری را نشان داده‌اند، که سطح معنی‌داری براساس یافته‌ها در سطح ایده‌ال و مطلوب بوده است و در همه مولفه‌ها و شاخص‌ها سطح معنی‌داری بیش از ۱.۹۶ داشته‌اند. همچنین باید عنوان داشت که سطح معنی‌داری محاسبه شده برای مدل انعکاسی نیز در سطح ایده‌ال و مناسب و بیش از ۱.۹۶ بوده است، بنابراین اثرگذاری کارآفرینی شهری بر کاهش آسیب‌های شهری در سطح معنی‌داری بوده است.

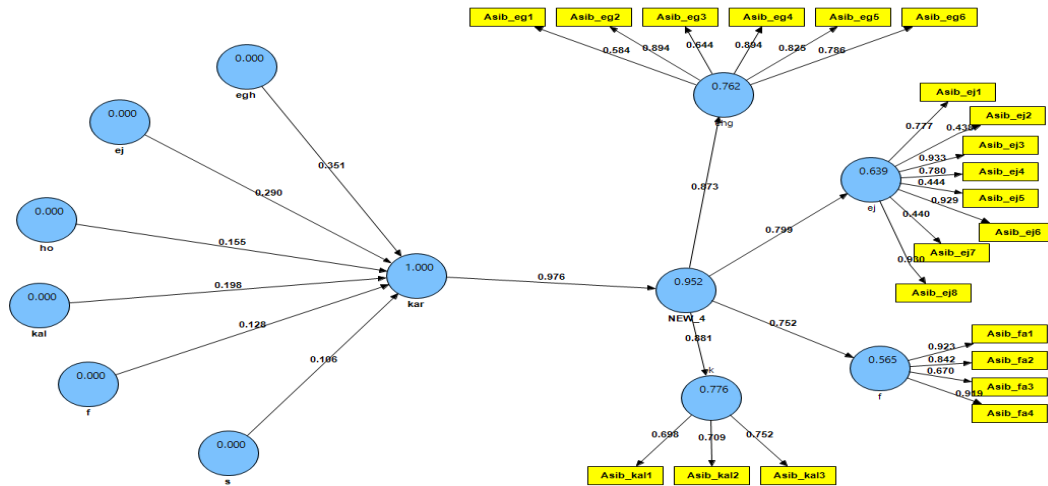

شکل ۱، سطح معنی‌داری کارآفرینی شهری بر کاهش آسیب‌های شهری

عملکرد مؤلفه‌ها

بارهای عامل بیانگر جایگاه شاخص‌ها در سنجش متغیر می‌باشد. مقدار ایده‌آل آن بالاتر از ۴۰ درصد است. در صورتی که مقدار آن کمتر از ۴۰ درصد گزارش شود باید در ارزیابی آن تجدید نظر شود. ارزیابی بارهای عاملی تحقیق حاضر نشان‌دهنده بارهای عامل بیشتر از ۴۰ درصد برای همه شاخص‌ها بوده است. همچنین ضرایب مسیر مؤلفه‌ها بیشتر ۰.۷۰/ بوده است که نشان‌دهند رابطه قوی مؤلفه‌ها با یکدیگر است.

در تحقیق حاضر بیشترین بارعاملی برای مؤلفه‌های مربوط به مؤلفه کالبدی با مقدار ۷۷ درصد و شدت ۰.۸۸ درصد، در مرتبه بعدی مؤلفه اقتصادی با ۷۶ درصد و شدت ۰.۸۳ درصد بوده است. در سطح شاخص‌ها نیز بیشترین مقدار مربوط به کاهش اعتیاد، حاشیه نشینی، کاهش تعارض فرهنگی، کاهش بیکاری، کاهش شغل‌های کاذب بوده است.

شکل ۲، بارهای عاملی کارآفرینی شهری بر کاهش آسیب‌های شهر تهران

برازش مدل

در مدل معادلات ساختاری بعد از بررسی و تأیید سطح معنی‌داری متغیرها لازم است کیفیت مدل درونی یا ساختاری ارزیابی شود. کیفیت مدل ساختاری به معنای آن است که آیا متغیرهای مستقل (برون‌زا) توانایی پیش‌بینی متغیرهای وابسته (درون‌زا) را دارند یا خیر؟ در این ارتباط از شاخص اعتبار اشتراک واریانس تبیین شده (R^2)، توان پیش‌بینی مدل (Q^2)، قدرت مدل ساختاری (GOF) استفاده شده است. در همین ارتباط R^2 و G^2 بیانگر برازش ساختاری و GOF برازش کلی مدل می‌باشند.

جدول ۴، برازش مدل

شناسه	R	Q	gof
EGH	0.76	0.45	0.519218
EJ	0.64	0.34	
F	0.56	0.39	
K	0.77	0.4	

یافته‌ها نشان داده‌اند که متغیر مستقل قدرت تبیین متغیر وابسته را در سطح مناسب داشته است، به طوری که هرچه مقدار $R(2)$ بدست آمده از ۰.۳۵ درصد بیشتر باشد، قدرت تبیین متغیر مستقل بیشتر است، همانطور که مشاهده می‌شود مقدار محاسبه شده برای متغیرهای تحقیق حاضر مطلوب بوده و کمترین مقدار محاسبه شده ۰.۵۶ برای شناسه f (کاهش آسیب فرهنگی) بوده است. همچنین نتایج حاصل از $Q(2)$ نشان داده است که متغیر مستقل در سطح مناسب متغیر وابسته را تبیین کرده است، به طوری که مقادیر بالای ۰.۱۵ درصد نمودار وضعیت مناسب تبیین می‌باشد، در حالی که در تحقیق حاضر کمترین مقدار محاسبه شده مربوط به شناسه e_j (کاهش آسیب اجتماعی) با مقدار ۰.۳۴ درصد بوده است، بنابراین باید عنوان داشت که متغیر مستقل در سطح ایده آل و مناسبی متغیرهای وابسته را تبیین کرده است. در نهایت برازش کلی مدل در چارچوب GOF قرار داشته است، همچنان که عنوان شد، مقدار ایده‌آل برای برازش کلی مقادیر بیش از ۰.۳۵ درصد می‌باشد، بنابراین براساس نتایج حاصل از براش کلی مقدار برازش محاسبه شده در سطح ۰.۵۲ درصد مقدار خیلی مناسبی را نشان داده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش تبیین ابعاد و مؤلفه‌های سیاست و توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران در کاهش آسیب‌های اجتماعی شهر تهران به منظور تدوین الگوی جامع کارآفرینی شهری در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی است. از نتایج و یافته‌هایی که با روش تحلیل مضمون (تحلیل داده‌های برآمده از مصاحبه با مشارکت کنندگان، کارآفرینان موفق شهری و صاحب نظران کارآفرینی؛ و بررسی منابع و متون و تحقیقات پیشین به شیوه همسوسازی) بدست آمد برای دستیابی به پاسخ سئوالات به منظور شناسایی ابعاد، ملاک‌ها و نشانگرهای «طراحی تدوین الگوی جامع کارآفرینی شهری» استفاده گردید و نشان داد که چارچوب مذکور متشکل شش بعد: عوامل اجتماعی، سیاست و قوانین، اقتصاد شهری، حکمروایی خوب شهری، عوامل فرهنگی شهری و عوامل کالبدی شهری است. ابعادی که ستون‌های اصلی این پژوهش هستند شاخص‌هایی را در بر می‌گیرند و همانند بازوانی قدرتمند برای مدیران و سیاستگذاران امور شهری می‌باشند. شهر تهران با دارا بودن این سیاست‌ها در فرایند توسعه کارآفرینی، علاوه بر کاهش آسیب‌های اجتماعی، کارآفرینان شایسته‌ای را در بستر اجتماعی شهر تهران پرورش خواهند داد.

این ابعاد کلی یا عوامل اصلی و کلیدی می‌توانند به عنوان چارچوبی مفهومی برای تدوین الگوی جامع کارآفرینی شهری در بستر شهر تهران در نظر گرفته شوند، زیرا این ابعاد بیشترین توجه و تأکید را در بین عناصر و عوامل و شاخص‌های مطرح شده از سوی مشارکت کنندگان پژوهش و پیشینه تحقیقات و چارچوب‌های ارائه شده در حوزه سیاست و توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران برای شکل دادن چارچوب مذکور به خود اختصاص داده‌اند. بدین منظور، داده‌های حاصل از مصاحبه با مشارکت کنندگان، چارچوب‌ها، مطالعات و تحقیقات پیشین در خصوص عوامل اصلی شناسایی شده مورد بررسی قرار گرفت و عمده‌ترین جنبه‌ها و ویژگی‌های هر بعد استخراج گردید و تحت عنوان ملاک‌های مربوط به آن بعد در نظر گرفته شد. که به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود ۱- برگزاری دوره‌های توانمندسازی شهروندان با رویکرد کارآفرینی شهری ۲- انعطاف پذیری سیستم مالیاتی ۳- امنیت عمومی ۴- توسعه شرکت‌های دانش بنیان.

لازم به ذکر است که چارچوب طراحی شده در این پژوهش در قسمت بررسی متون از مطالعات و نتایج تحقیقات لیو و همکاران (۲۰۱۹)؛ دلیو و همکاران (۲۰۲۰)؛ بابایی هزه جان، پیران نژاد، خداپناه و لاجوردی (۱۳۹۸)؛ فدایی و

علی بیگی (۱۳۹۰) بهره گرفته است. با توجه به شرایط حاضر در جامعه شهری تهران، یکی از نیازهای ضروری جامعه شهری تهران امروز، تدوین چارچوبی مناسب برای سیاست گذاری و توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران در راستای اقدامات نوآورانه و کارآفرینانه در قالب شش معیار (عوامل اجتماعی، سیاست و قوانین، اقتصاد شهری، حکمروایی خوب شهری، عوامل فرهنگی شهری و عوامل کالبدی شهری) می‌باشد. چرا که این امر موجب نظامند نمودن تدوین سیاست و خط مش گذاری های کارآفرینانه شهری، امکان توسعه، ارزیابی عملکرد توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران و نقش آن بر کاهش آسیب های اجتماعی بر اساس فعالیت های نو و کارآفرینانه می‌گردد. از سوی دیگر، نقش هر کدام از این ابعاد و مؤلفه های مرتبط بر کاهش آسیب های اجتماعی معنادار نشان می‌دهد.

با توجه به مضامین سازمان دهنده ی کاوش شده در این پژوهش سیاست توسعه کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران به مجموعه ی مهارت ها و توانمندی ها در عرصه ی عملی اجرای کارآفرینی در قالب نوآوری و ایجاد کسب و کارهای شهری که در محیط کار بروز و نمود پیدا می‌کند، اطلاق می‌گردد. طبق یافته های بدست آمده برخی از این مهارت ها که در این پژوهش تحت عنوان الگوی جامع سیاست و توسعه کارآفرینی شهری دسته بندی شده است از بعد عوامل اجتماعی شهری که بر شایستگی های شناختی یا دانستنی های جامعه شهری دلالت دارد که جنبه اکتسابی دارد. عبارتند از: توسعه آموزش، تسهیل راه های ارتباطی مردم با کارآفرینان، افزایش فعالیت های گروهی، بهبود شبکه های اجتماعی مجازی، امنیت عمومی، نظارت عمومی در جامعه، توانمندسازی اقشار آسیب پذیر، کاهش وابستگی فرزندان به خانواده است.

بعد دیگر این پژوهش سیاست و قوانین است طبق یافته های بدست آمده بخشی که از آن تحت عنوان یاد می‌شود. این بعد دامنه گسترده ای از سیاست گذاری ها از جمله انعطاف سیستم های مالیاتی، تشریح و تسهیل فرایند اعطای مجوز کسب و کار، تکريم و تشويق و قدردانی از کارآفرینان، ارتباط و تعامل شهروندان با کارآفرینان را شامل می‌شود.

یکی دیگر از این سیاست ها و فرایند توسعه کارآفرینی، توجه به اقتصاد شهری است حمایت از صنایع خلاق، توسعه شرکت های دانش بنیان، بهره وری واحدهای تولیدی و خدماتی، تقویت نقش و برند شهری، ایجاد و توسعه بارهای محلی، افزایش رقابت بین شهری، حذف واردات بی رویه کارلای های خارجی، عرضه تولیدات کارآفرینان به سازمان ها، توسعه صنعت گردشگری، حذف کسب و کارهای کاذب و سوداگرانه، تعریف مشاغل نوین و باز تعریف مشاغل موجود شهری، حمایت از کارگاه های تولیدی که با هدف به اشتراک گذاری دانش و به روز نگه داشتن آن، در ایجاد فرصت های بیشتر و بهتر برای کارآفرینی با تاکید بر همکاری و مهارت های شبکه سازی و ارتباطی، مدیریت پروژه، تصمیم گیری و مهارت های فنی و برنامه های کارآفرینی شهری مبتنی بر جامعه می‌باشد. طبق یافته های بدست آمده برخی از این مؤلفه ها که اشاره شد، در این پژوهش تحت عنوان توجه به اقتصاد شهری دسته بندی شده است.

آخرین ابعاد این پژوهش، حکمروایی خوب شهری، عوامل فرهنگی شهری و فضای کالبدی شهری است که مؤلفه های آن بر کارآفرینی شهری به عنوان الگوی جامع کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران به منظور کاهش آسیب های اجتماعی در اجرای بهتر نقش خویش اثرگذار است. طبق یافته های بدست آمده، عمده ترین شاخص هایی که در این پژوهش تحت عنوان ابعاد یاد شده، دسته بندی شده اند. عبارتند از کوچک سازی نهادهای اداری، کاهش بوروکراسی، افزایش ظرفیت پاسخگویی، افزایش نظارت در راستای مبارزه با فساد و رانت، شفاف سازی اطلاعات

ادارات و سازمان ها، توسعه تخصص گرایی در امور شهری؛ افزایش هماهنگی بین سازمانی، کاهش روحیه قناعت پیشگی، کاهش فرهنگ محافظه کاری در بین شهروندان، تقویت باورها، ارزش ها و اعتقادات مذهبی، کاهش تعصبات فرهنگی و اجتماعی، تقویت حس تعلق به محلات، برگزاری تورهای کارآفرینی، ایجاد اتاق فکر برای افراد خلاق؛ ادغام کاربری های اراضی، طراحی خلاقانه المان ها و فضاهای شهری، احداث واحدهای صنعتی در اطراف شهرها، بازآفرینی بافت های فرسوده شهری، توسعه و طراحی مکان های عمومی و توسعه زیرساختهای کالبدی شهری می باشد.

با توجه آنچه ذکر گردید، یافته‌های این پژوهش به ما نشان می دهد که سیاست فرایند توسعه کارآفرینی شهری چگونه به نظر می آید به ما امکان می دهد تا پس از مشاهده پدیده‌ها او را بهتر بشناسیم. یاد بگیریم چگونه از افراد کارآفرین جامعه شهری و وضعیت موجود حمایت کنیم و زمینه‌ی شکوفایی افراد کارآفرین جدید را فراهم کنیم. بعد از بررسی‌های صورت گرفته در منابع و متون ومصاحبه‌ها، موردی که جایگاه آن کارآفرینی شهری شهر تهران کم رنگ است بحث کارآفرینی و درآمدزایی عموم جامعه شهری است. وقتی ما می توانیم بگوییم یک فرد، کارآفرین شهری است که راه خلاقیت و کارآفرین بودن در دنیای ناشناخته آینده را در خود نهادینه کرده باشد. به عبارت دیگر به قول یکی از مصاحبه شونده‌گان بایسته است ماهیگری را یاد افراد داد. همانطور که در تعالیم دینی اسلام به اهمیت کسب رزق و روزی حلال بسیار سفارش شده است، شهروند شایسته در جهان امروز هم فرد کارآفرین معرفی شده است.

این نکات نشان دهنده ضرورت کارآفرینی شهری برای مدیران و دست اندرکاران مدیریت شهری تهران در جهت شناخت، قابلیت های بالقوه و توسعه آنها در زمینه کارآفرینی را روشن می سازد، بنابراین لازم است، تغییرات کلی در روش کار مدیریت شهری از سنتی به سمت روش‌های عملی و تجربی ایجاد شود و مدیران کلان شهر تهران مدیریت خود را از حالت یکنواخت و خودمحوری خارج کنند تا بتوانند به پرورش افراد کارآفرین دست یابند. بنابراین این نوع کارآفرینی، زمانی تأثیرگذار خواهد بود که توجه به موضوع زیر بنایی آن از عموم مردم (اقشار آسیب پذیر تا افراد برخوردار) آغاز و دگرگونی اساسی در نظام کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران ایجاد شود که بدون توجه به این موارد کارآفرینی در سطح جامعه به صورت عمومی تحقق نخواهد یافت، نقش مدیران و سیاست گذاران در این زمینه بسیار حائز اهمیت است، چرا که برای توسعه کارآفرینی در یک کشور این مدیران هستند که باید فعالیت‌ها و روش‌های آموزشی جدید (دانش بنیان) را به کارگیرند که باعث رشد و پرورش ذهنیت کارآفرینی در فراگیران شود.

بر اساس نتایج به دست آمده به دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان این حوزه پیشنهاد می‌شود که با مدنظر قراردادن این عوامل و کنترل مداوم شاخص‌های آن در نظام کارآفرینی شهری در بستر اجتماعی شهر تهران عوامل کلیدی و مؤثر در کارآفرینی شهری را تشخیص داده، با استفاده از آن عوامل، موجبات اثربخشی و کارایی بیشتر مدیریت شهری را در کاهش آسیب های اجتماعی فراهم آورند و از این راه، هر چه بیشتر از توانمندی‌های بالقوه افراد متخصص در ارائه خدمات به افراد جامعه استفاده کنند و باعث افزایش عملکرد آنها شوند

منابع

- بابایی هزه‌جان، مجتبی؛ پیران نژاد، علی؛ خداپناه، بهمن و صادقی، جواد. (۱۳۹۷). مؤلفه های تحقق حکمرانی کارآفرینانه شهری، فصلنامه علمی و پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۱۰ (۴).
- بابایی هزه‌جان، مجتبی؛ پیران نژاد، علی؛ محمدپورزند، حسین و امیری، مجتبی. (۱۳۹۵). شناسایی عوامل اقتصادی مؤثر بر کارآفرینی شهری (مطالعه موردی: شهر تهران)، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، ۵ (۱).
- پورداریانی، احمد. (۱۳۹۱). کارآفرینی؛ تعاریف، نظریات و الگوها، چاپ سوم، تهران: انتشارات جاجرم.
- سلیمی تهرانی، زهره. (۱۳۹۶). آسیب شناسی وضعیت موجود و مطلوب کارآفرینی اجتماعی در منطقه ۱۴ شهری تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت دانشگاه خوارزمی.
- شهامت‌نژاد، مینا؛ ضیاء، بابک؛ اشرفی، مجید و آزما، فریدون. (۱۳۹۹). مفهوم پردازی در کارآفرینی شهری با رویکرد نظریه داده بنیاد (رویش و نظریه ها)، نشریه علمی و پژوهشی مدیریت فردا، ۱۹ (۶۳)، ۱۴۲-۱۲۳.
- عباسی نژاد، حسین؛ رضوانی، هادی و صادقی، مینا. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین بیکاری و جرم در ایران، رهیافت داده های تلفیقی بین استانی، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، ۲۰ (۶۴).
- فدایی، فرید، و علی بیگی، ندا. (۱۳۹۰). مقایسه میزان و شدت آسیب های روانی بین مردان جوان شاغل و بیکار، فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۱ (۴۳).
- کنعانی، مهدی؛ جوانمردی، شهاب و اسدزمانه، کاوه. (۱۳۸۵). تبیین مدل اجرایی مرک رشد کارآفرینان در شهر تهران، مجموعه مقالات دومین همایش بین المللی پارکها و مراکز رشد علم و فناوری ایران.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج تفصیلی آمارگیری نیروی کار، تهران سازمان برنامه و بودجه کشور.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج تفصیلی آمارگیری، مرکز آمار ایران.
- مقیم، سیدمحمد. (۱۳۸۳). کارآفرینی و عوامل محیطی مؤثر بر آن. فرهنگ مدیریت، ۲ (۵)، ۷۷-۱۰۷.

References:

- Bosma, Niels & Sternberg, Rolf. (2014). Entrepreneurship as an Urban Event? Empirical Evidence from European Cities. *Regional Studies: The Journal of the Regional Studies Association*, 48.
- Davis, D. & Dingel, J. (2019). A Spatial Knowledge Economy, *American Economic Review*, 109(1), 288-311.
- Jones, S. (2007). Supporting Urban Entrepreneurs: Law, Policy and the Role of Lawyers in Small Business Development. *Western New England Law Review*.
- lewis, A. (2003). Non-government organizational tool assessment social entrepreneurship. University of Wisconsin extension.
- Scott, Shane. (2009). Why Encouraging More People to Become Entrepreneurs Is Bad Public Policy? *Small Business Economics*, 33, 141-149. 10.1007/s11187-009-9215-5.
- Thompson John L., (2002). "the world of social entrepreneur", the international journal of public sector management, vol. 15, no.5, pp.412-431.
- Thompson, D. (2012). L9CS: An Innovative Choice for Urban Entrepreneurs and Urban Revitalization, *American University Business Law Review*.
- Thompson, j., alvy, G., & lees. A (2000). Social entrepreneurship – a new look at the people and the potential. *Management decision*, 38, 328-338.
- UN-HABITAT. (2011). *The Economic Role of Cities Nairobi: UN-HABITAT*.
- United-Nations. (2014). *World Urbanization Prospects, New York, United Nations*.

-
- Williams, N, Huggins, R, & P. Thompson, P. (2018). Entrepreneurship and Social Capital: Examining the Association in Deprived Urban Neighborhoods, *International Journal of Urban and Regional Research*, 12(4), 39-57.
- Glaeser, Edward & Kerr, William & Ponzetto, Giacomo. (2009). Clusters of Entrepreneurship. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.1491564.
- Wahba, Jackline & Zenou, Yves. (2012). Out of Sight, Out of Mind: Migration, Entrepreneurship and Social Capital. *Regional Science and Urban Economics*. 42. 890-903. 10.1016/j.regsciurbeco.2012.04.007.